ЗАПЕРЕЧЕННЯ УНІВЕРСАЛІСТСЬКОЇ ОНТОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ “ПОСТМАРКСИЗМ”

І. В. Шелудченко

аспірант,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

anasisanssui@gmail.com

ORCID 0000-0003-3766-9114

DOI: [https://doi.org/10.34017/1313-9703-2020-1\(15\)-2\(16\)-38-48](https://doi.org/10.34017/1313-9703-2020-1(15)-2(16)-38-48)

Анотація

Ігор Шелудченко. Отричането на универсалната онтология като основа за концептуализиране на понятието “постмарксизъм”. В статията се разглежда проблема на етимологичната и теоретичната неопределеност на понятието “постмарксизъм”, която може да се проследи както в отечествените, така и в специализираните западни изследвания. Основата за формиране на мисловните конструкции в посока на изясняване на спецификата на постмарксизма е ориентацията му към “преодоляване на метафизиката”, изразяваща се в действителния отказ от декодиране на социалните явления / процеси чрез позоваване към базовите им значения. Изследването определя основните теоретични и методологични противоречия в разбирането на постмарксизма, и заедно с това, за да се потвърди предмета на проучването, се акцентира върху избягването на противоречията, противопоставянията от самия постмарксизъм. Защото всяко противопоставяне в постмарксизма поставено под съмнение, се разглежда като предпоставка за надструктурно образование, което само по себе си лишено от смисли. Извършен теоретико-корпоративен и семантичен анализ на понятието “постмарксизъм”, проанализиран историко-политическият контекст на еволюцията на понятието като теоретична категория и като самоидентификация за определяне на собствената си позиция от някои философи, с помощта на което се подчертава основата на концептуализацията на понятието – отричането от универсалистичната онтология. Основната за обяснение на отричането на универсалната онтология в постмарксизма е фонът на неговото формиране. В частност, децентрацията, „отварянето“ на структурата, деридианската критика на трансценденталното, което в постмарксизма се изразява като изкуствена фиксация на смисъла и “идеологическо подреждане”.

Ключови думи: постмарксизъм, универсалистка онтология, свръхдетерминация, самоидентификация, есенциализъм

Анотація

Ігор Шелудченко. Заперечення універсалістської онтології як основа концептуалізації поняття “постмарксизм”. В статті розглядається проблема етимологічної та теоретичної невизначеності поняття “постмарксизм”, яка прослідковується як у вітчизняних, так і в спеціалізованих західних дослідженнях. Підґрунтям до формування мисленнєвих конструкцій в напрямку з’ясування специфіки постмарксизму виступає його установка на “подолання метафізики”, що виражається у фактичній відмові від розкодування соціальних явищ / процесів через відсилку до їх базових значень. В дослідженні визначаються основні теоретико-методологічні протиріччя в розумінні постмарксизму, а поряд з цим, задля підтвердження предмету роботи, акцентується увага на уникненні протиріччя, опозицій самим постмарксизмом. Оскільки будь-яка опозиція в постмарксизмі піддається сумніву, адже виступає передумовою над-

будовного утворення, що саме по собі позбавлено смислів. Проведено теоретико-компаративний та семантичний аналіз поняття “постмарксизм”, проаналізовано історико-політичний контекст еволюції поняття як теоретичної категорії та як самоідентифікації задля означення власної позиції деякими філософами, за допомогою чого й виокремлено засадничу основу концептуалізації поняття – заперечення універсалістської онтології. Засадничим для пояснення заперечення універсалістської онтології в постмарксизмі, виступає тло його формування. А саме, децентрація, “розмикання” структури, деррідіанська критика трансцендентального означуваного, що в постмарксизмі виражається в якості штучної фіксації смислу та “ідеологічній розстановці”.

Ключові слова: постмарксизм, універсалістська онтологія, наддетермінація, самоідентифікація, есенціалізм

Abstract

Ihor Sheludchenko. Negation of Universalist Ontology as the Basis for the Conceptualization of the “Postmarxism” Concept. The article addresses the problem of etymological and theoretical uncertainty of the “postmarxism” concept, which is traced in both domestic and specialized Western studies. The basis for the formation of mental constructs, in the direction of clarifying the specifics of postmarxism, is its setting on “overcoming metaphysics”, which is expressed in an actual refusal to decode social phenomena / processes through the reference to their basic values. The study identifies the main theoretical and methodological contradictions in the understanding of postmarxism, and at the same time, in order to confirm the subject of the work, attention is paid to the avoidance of contradictions and oppositions by postmarxism itself. Because any opposition in postmarxism is questionable, it is a prerequisite for superstructure, which is meaningless itself. Also, a theoretical-comparative and semantic analysis of the “postmarxism” concept is conducted, the historical-political context of the evolution of the concept as a theoretical category and as self-identification is analyzed in order to define its position by some philosophers. The background to its formation is fundamental to explain the denial of universal ontology in postmarxism. Namely, they are decentralization, “breaking up” of structure, derriadian critique of the transcendental meaning, which in postmarxism is expressed as an artificial fixation of meaning and “ideological arrangement”.

Keywords: postmarxism, universal ontology, overdetermination, self-identification, essentialism

Постановка проблеми. Незважаючи на достатньо жваві академічні дебати в західній науці і перманентну полеміку так званих “постмарксистів” як з ліберальними, консервативними філософами, так і з представниками “класичного” марксизму, в українській філософії питання з’ясування підстав постмарксизму приділяється достатньо мало уваги, а теоретичний інструментарій такого з’ясування залишається нерозробленим. Переважна більшість праць західних дослідників в Україні є не перекладеною. До них відноситься і базова у цій сфері праця Е. Лаклау та Ш. Муффа “Гегемонія та соціалістична стратегія” (1985). Російською дана праця була перекладена тільки в 2017 році, тому загалом можна констатувати, що на пострадянському просторі постмарксистські студії ще чекають фундаментальних досліджень.

Протягом тривалого часу філософи, мислителі, політичні діячі ідентифікують себе завдяки таким конструктам як “праві” – “ліві” чи “марксисты” – “постмарксисты”. Вибудовують відповідно до цього поведінкову ідеологічну стратегію, при тому, що одне з найскладніших питань, а саме статус “постмарксизму” до цього часу так і залишається до кінця не з’ясованим. Як власне, не зрозумілим є й зміст поняття та його остаточне смислове навантаження, за-

вдяки яким відбувається і його відповідна самоідентифікація. З огляду на перспективу появи самої можливості теоретичного переходу від доби “постмарксизму” до “метамарксизму”, необхідність ревізії першого, його переосмислення та структурування теоретичних основ лише зростає та актуалізується. Зважаючи на історико-методологічний та історико-матеріалістичний аналіз, ми пропонуємо здійснити “ревізію” поняття “постмарксизму”, звернутися до проблем його концептуалізації та пошуку змістів у факті декларування деконструкції універсалістської онтології, що всупереч теоретично спустошеним та політично дискредитованим варіаціям есенціалістського марксизму набуває статусу соціального конструкту та “нового” початку політичного.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні феномен постмарксизму у якості можливого підґрунтя для створення власної дослідницької методології розглядає у своїй статті “Чому нестабільні онтології є політичними?” С. Жеребкін (2013, с.22-30), у статті “Пострадянський фемінізм: чим ми ангажовані, або походження з радянських 60-х” І. Жеребкіна (2010, с.264-302), у розділі колективної монографії Інституту філософії НАН України *“Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: Український досвід”*, що вийшов під назвою *“Теорія соціального опосередкування як різновид філософської позиції “постмарксизму”*” А. Пипич (2006, с.312-331) та інші дослідники. Утім, перелічені автори, все ж таки намагаються використати постмарксистську методологію у власних дослідженнях, а не займаються аналізом цього феномену безпосередньо. У площині спроб політико-семантичного і теоретичного аналізу постмарксизму знаходимо такі прізвища як І. Іштван (2010, с.87-92), Ю. Мартиняк (2014, с. 279-287), Є. Казак (2015, с.271-274) тощо.

До джерельної бази теоретичного арсеналу українських дослідників постмарксизму залучені і праці представників класичної компаративістики С. Сім “Постмарксизм: інтелектуальна історія” (2000, 197 с.), С.Тормі та Дж.Тауншенда “Основні мислителі від критичної теорії до постмарксизму” (2013, 234 с.), П. Барковського «Про становлення поняття «постмарксизм» і його локалізацію в пострадянській філософській традиції» (2010, с. 64-72).

З найбільш значимих іноземних дослідників постмарксизму можна також виокремити О. Орішеву з її працею “Політичний вимір соціальної теорії в постмарксизмі” (2007, 132 с.) та Ю.Барбарука з його монографією “Соціальна теорія і політичні стратегії постмарксизму” (2012, 112 с.). З-поміж західних компаративістів дослідниками постмарксизму є такі філософи як: Е. Лаклау та Ш. Муфф (2014, 198 с.), С. Жижек (1999, 237 с.), А. Зупанчич (2000, 270 с), Ж. Ранс’єр (2006, 240 с.), А. Бадью (2005, 240 с.), Дж. Агамбен (2015, 148 с.) П. Вірно (2013, 176 с.), Н. Хомський (2015, 316 с.) та ін. Серед цього загалу мислителів особливе місце займають теоретичні розробки Е. Лаклау та Ш. Муфф. Підстави для заперечення універсалістської онтології ми можемо знайти насамперед у постмодерністській філософській традиції у філософів на кшталт Ж. Дельоза та Ж. Дерріди.

Виклад основного матеріалу. Соціально-політична криза, фактична поразка “червоного травня” 1968 року, поширення неоліберальної експлуатації, ідейна деградація лівих та всезагальне розчарування в марксизмі / неомарксизмі (хоча деякі дослідники дуже часто та безбездіявно ототожнюють неомарксизм та постмарксизм), спровокували необхідність переосмислення традиційних теоретичних постулатів та переосмислення своєї власної подальшої публічної самоідентифікації. Саме тому поява “постмарксизму” була закономірною, очікуваною, і більш того, далеко не першою спробою подібного самоозначення. Теоретична ж необхідність вимагала фундаментального самоозначення, яке по праву можна вважати онтологічним.

Зміна класичної онтології неklasичною (М. Гартман, М. Хайдеггер) не призвела до подолання кризової ієрархизації буття. Філософія другої половини 20-го століття намагалася віднайти нові форми онтології. Саме онтологічні концепції цього часу, яким був характерний антисистемний характер, і які вступали в конфронтацію з ієрархізуючими онтологіями та сис-

тематизуючим марксизмом, були ідеологічно ангажованими Тому “постмарксизм” в деякому сенсі є як, і відповіддю на критику вищенаведених “нових онтологій”, так і спробою синтезу останніх з марксизмом.

На нашу думку, як в найбільш вузькому сенсі, так і в найбільш широкому семантично-виваженому сенсі аналіз поняття “постмарксизму” пов’язаний з теоретичними працями Е. Лаклау та Ш. Муффа. Різні дослідники зазвичай виділяють найрізноманітніші критерії приналежності сучасних філософів до марксистів чи постмарксистів. Так, на думку вже згадаваних західних компаративістів, постмарксистами є такі, дуже часто некомпліментарні філософи як Е. Лаклау, Ш. Муфф, С. Жижек, А. Зупанчич, Ж. Рансер, А. Бадью, Дж. Агамбен, П. Вірно, М. Хардт, А. Негрі, А. Норвал, Н. Хомський та інші. Інколи до цього переліку навіть включають постструктуралістів та постмодерністів, які вплинули на методологію постмарксистських пошуків Е. Лаклау та Ш. Муффа (на кшталт Ж. Дельоза та Ж. Дерріди). Необхідністю такої систематизації є потреба зафіксувати перелік мислителів, починаючи з 1980-х, які, з одного боку, не пов’язують себе з традицією класичного марксизму, а, з іншого – продовжують в ній працювати, повністю змінивши методологію за допомогою постмодерністського та постструктуралістського інструментарію.

Проте, жоден з названих філософів не ідентифікує себе як “постмарксист”, а один з небагатьох, хто дійсно себе так ідентифікував (А. Тарасов) не так давно відмовився від регалій “постмарксиста”, пояснивши це тим, що це поняття остаточно закріплене за Е. Лаклау та Ш. Муффа (Паульман, 2011. Ел. р.). Поряд з цим, існує тенденція до підміни поняття постмарксизму його “аналогами”. Досить часто можна натрапити і на поняття “постмаоїзм” (А. Бадью), “постанархізм” чи “постлефтизм”, а, відповідно, і на ідентифікацію постмарксиста як постмаоїста чи постанархіста.

Однак, потрібно розуміти, що навіть в компаративній площині перш за все необхідним є звернення до першопочаткового значення терміну “постмарксизм”. А задля того, щоби зафіксувати логіку ідентифікації цього терміну, і, навіть в окремих випадках, логіку його самоманіфестації, що, власне, ми і бачимо у випадку досліджень Е. Лаклау та Ш. Муффа (а це, власне, і є в термінології А. Бадью саме маніфестацією “події”), необхідно зануритися в історичний та методологічний контекст, у якому формувалися погляди цих філософів, адже, перш за все, виокремлення постмарксизму – це спроба заперечення попередньої, есенціалістської та побудова нової, “наддетермінаційної” онтології. Подібний копінтий аналіз є необхідним і тому, що саме в теоретичних побудовах Е. Лаклау та Ш. Муффа закладено стрижень розуміння постмарксизму, а в історичних та політичних контекстах – стрижень їхніх теоретичних побудов.

Для теоретичного підґрунтя праць Е. Лаклау та Ш. Муффа саме історико-біографічні контексти стали визначальними. Так, Е. Лаклау – аргентинець, який після переїзду до Великобританії почав працювати у відомому журналі *New Left Review*. Під час роботи в ньому він знайомиться з Альтюссером, ідеї якого в подальшому суттєво вплинули на його творчі пошуки. Впливу латиноамериканських ідей під час свого захоплення антиімперіалістичним рухом в Парижі, зазнала і Ш. Муфф. Вона опановує постструктуралістський інструментарій і переїздить до Колумбії, де й починає з 1967 до 1973 року читати лекції. Саме перманентна інтеграція обох дослідників до лівого руху та латиноамериканська динаміка соціальних змін вплинули на даних філософів і сформували їхню відмінну від загальновідомої у Європі реакцію на кризу 1968 року, яка проявилася в критичній переоцінці євроцентричного марксизму.

Саме під ідеологічним та ідейним впливом “ліваків” й “постмарксистів” Е. Лаклау і Ш. Муффа сформували своє світоглядне розуміння сутності соціальних процесів й розпочали будувати власну теоретичну концепцію. Й першим “революційним” та “антиесенціалістським” у ній постало поняття “наддетермінації” Л. Альтюссера. Стверджуючи, що на будь-яке проти-

річчя завжди впливає безліч найрізноманітніших факторів, що воно у одному відношенні, й на одному рівні може бути детермінованим ними, а на іншому рівні самостійно виступати певною детермінантою (Альтюссер, 2006, с. 146), Л. Альтюссер й вдався до переосмислення цього поняття. На його думку, і у відповідності до фрейдистського досвіду інтерпретації поняття “детермінації” й “наддетермінації”, наддетермінацію він витлумачив як стан протиріччя при першопочатково складному структурованому цілому, і як процес зворотного впливу надбудови на базис, при якому залишається момент невизначеності з формально існуючим “базовим протиріччям”.

Фактично саме з цього моменту ми і можемо зафіксувати у своєму дослідженні виведення перших засновків у відмові постмарксистів від універсалістської онтології. Адже за умови існування наддетермінації, певне онтологічне ціле, універсалізована єдність починає перетворюватися на помилковий конструкт, оскільки для наддетермінованих суб’єктів існує лише онтологічна неможливість редукції.

Інша, не менш важлива постать для постмарксисту – А. Грамші. Для формування концепції постмарксисту Е. Лаклау та Ш. Муффа сприятливими була ціла низка понять даного мислителя, зокрема, таких як: “гегемонія”, “гегемонічна формація”, “органічна криза”, “історичний блок” тощо. Ці та інші поняття стали ключовими в процесі формування не лише політичної проблематики, але й в процесі теоретичного визначення феномену онтології. На що, власне, й звертають увагу Е. Лаклау та Ш. Муффа, коли говорять про те, що перехід від марксисту до постмарксисту несе на собі ще й зміни онтологічного характеру. Враховуючи вищенаведені моменти становлення концепції Е. Лаклау та Ш. Муффа, в подальшому можна прослідкувати й вплив їх власного досвіду на переосмислення “центричної онтології”, закладеної в євроцентризму марксисту.

Іншим вектором, рухаючись в напрямку якого ми можемо віднайти підстави до концептуалізації постмарксисту через відмову від універсальної онтології, є методологічний вплив постструктуралістських та постмодерних постулатів Ж. Дельоза та Ж. Дерріди. Для Ж. Дельоза у цьому відношенні засадничою є ліквідація метафізичного принципу достатньої підстави Х. Вольфа / Г. Ляйбніца та перехід від першопочаткової онтологічної єдності до онтологічної множинності, від монадології до номадології. У свою чергу, Ж. Дерріда критикує будь-який “центризм” (лого-, фало-, онто) та будь-який центральний елемент текстової форми і “трансцедентального означуваного” (позатекстуального референта як основи онтологічної визначеності), що в свою чергу дало поштовх формуванню в концепції Е. Лаклау та Ш. Муффа поняття “дискурсу”, якому приписали властивість відповідної нестійкої структури і штучної фіксації сенсу, а також ідеологічну “розстановку акцентів”. Варто зазначити, що в окремих аспектах поняття дискурсу у даному випадку формувалося й на основі моделі мови як системи елементів, значення яких визначається їх диференційною позицією в межах цілого – Ф. де Сосюра.

Постструктуралістська онтологія завдяки її онтологічній невизначеності й перетворилася на інструмент соціальної критики, зокрема, й критики марксисту, однак при цьому не була запропонована сама стратегія перетворення реальності. Однак, саме постструктуралістська онтологічна невизначеність залишилася наріжним каменем, конституюючою основою постмарксисту. Ж. Дерріда в “Примарах Маркса” прямо пише про необхідність переосмислення марксисту, вважаючи завданням подальшу онтологічну концептуалізацію для Е. Лаклау і Ш. Муффа: “...таким ответом мы сможем в самых общих чертах предварительно обозначить тональность и общую форму наших выводов, заключающихся в том, что необходимо принять наследие марксизма, принять его как нечто в высшей степени “живое”, т. е., парадоксальным образом, как то, что заставляет вновь и вновь возвращаться к вопросу о жизни, о духе или о призрачном, о жизни-смерти, превосходящей оппозицию жизни и смерти. Это наследие необходимо пере-утвердить, преобразуя его столь радикально, сколь это

будет необходимо. Такое подтверждение или пере-утверждения наследия было бы созвучно тому, что слышится в призыве Маркса...” (Деррида, 2016, с. 82).

Показовою в цьому плані є аналогія роздоріжжя, принципової відкритості новому та антидетермінізму, яка фігурує та займає центральну позицію практично від самого початку праці Е. Лаклау “Геремія та соціалістична стратерія”: “Left-wing thought today stands at a crossroads. The “evident truths” of the past – the classical forms of analysis and political calculation, the nature of the forces in conflict, the very meaning of the Lefts struggles and objectives – have been seriously challenged by an avalanche of historical mutations which have riven the ground on which those truths were constituted” (Laclau, Mouffe, 2014, p. 21).

У Е. Лаклау постмарксизм – це ще й спосіб історизації (за допомогою дискурсів) і де-есенціалізації марксистської традиції. Історизація – це своєрідний крок назад, спроба переосмислення минулого. Але разом з цим – поліваріативність і принципова відкритість, адже марксизм продовжує залишатися різномірним явищем, що відрізняється в оцінках і інтерпретаціях. “Something very different has occurred. It’s Marxism that has broken up and I believe I’m holding on to its best fragments” (Laclau, 1990, p. 201).

Слід звернути увагу й на те, що така відкрита система як марксизм використовує і постструктуралістський, і деконструктивістський інструментарій. І тут ми знову повертаємося до особливостей етимології альтюссерівської праці “За Маркса”. Як зауважив А. Смулянський (2012), “Pour Marx” – це в деяких варіаціях і “за”, і “для”, і навіть “Проти Маркса”. У свою чергу, в інтерв’ю, датованим 1988 роком, Е. Лаклау зазначив, що “постмарксизм” – це не відхилення від першоджерела, а радикалізація “двозначності марксизму, яка пронизує усю його історію” і притаманна самому Марксу. І, відповідно, визнав факт свого намагання ствердити й радикалізувати постструктуралістський та деконструктивістський інструментарій.

Керуючись методологією нашого дослідження, поряд з контекстуальним аналізом та визначенням смислового навантаження досліджуваних понять, варто звернути увагу і на сам префікс “пост” у його співвідношенні з категорією “марксизм”. Префікс “пост” глибоко онтологічний сам по собі: він засвідчує певну апеляцію до невизначеного, “наддетермінованого” проекту майбутнього, і, водночас, потребує переосмислення минулого, й це переосмислення може бути перманентним. Так, С. Зенкін, аналізуючи значення префекційності в контексті взаємкореляції семантичного та політичного сенсів поля політики, зазначав: “Цей термін, з одного боку, зберігає в собі ідею “м’якого” заперечення і подолання, загальну для більшості сучасних культуротворюючих префіксів, а, з іншого боку, робить його сенс гранично іманентним (“надіманентним”, користуючись одним з префіксів того ж ряду): передбачається, що руйнування старого вже відбулося само собою, з часом, а на долю сучасної культури залишилися вторинна утилізація уламків” (Зенкін, 2012, с. 145).

Доволі цікавим є і те, що єдиного “універсального” варіанту написання поняття “постмарксизм” також не існує. В своїй новій праці 2017 року “The Sociology of postmarxism” (“Соціологія постмарксизму”), в розділі “Why is postmarxism” Річард Хоусон (Howson, 2017, p. 4) наводить три варіанти такого написання:

- 1) post-Marxism (“пост-Марксизм”) з акцентуванням на марксистській складовій;
- 2) post-marxism (“пост-марксизм”) зі зняттям акцентації на марксизмі, але збереженні префіксізації;
- 3) postmarxism (“постмарксизм”) – де більше не існує відокремленого префікса, який прагне змінити значення іншого терміну, і, швидше за все, це слово є цілісним терміном, який має стале значення на кшталт значення термінів “постмодернізм” чи “постструктуралізм”.

У свою чергу, розмежування так само, як і відмінність між “пост-Марксизмом” та “пост-марксизмом” згідно з Хоусоном є не принциповою. Проте, у нас є власна думка з цього приводу. Розрізняючи, наприклад, філософію Маркса та марксизм як спробу есенціалізації

філософії Маркса (а також наближеної тогочасної соціальної критики) Ф. Енгельсом, можна відповідно говорити про пост-Марксизм як про напрямок, акцентований на спробі “ортодоксального” прочитання Маркса та наближений при цьому у певних параметрах до неомарксизму та пост-марксизму, як про напрямок, який прагне проаналізувати дійсність за допомогою “найкращих фрагментів [марксизму], за які я тримаюся”, – зазначав Е. Лаклау.

Припускаючи, що у кожному варіанті назви ми маємо справу з дещо відмінним змістом поняття (наприклад, відносно до інтерпретації С. Жижека більш доречним видається поняття “пост-Марксизму”, а до інтерпретації П. Вірно – “постмарксизму”). Тому за базовий з часом і буде обрано саме третій, інший варіант, як найбільш методологічно доцільний. Так, у понятті “постмарксизм” підкреслюється визначеність та цілісність, завершеність “проекту онтологічного перевороту Е. Лаклау та Ш. Муффа”.

Але тим не менш, попри заперечення універсалістської онтології, теоретичну гнучкість (постмарксизм надав академічному середовищу стійкий дослідницький інструментарій) та дискурсивну артикуляцію “радикальної демократії” постмарксизм стикається з есенціалістською критикою як “умовно зліва”, так й “справа”, хоча й “відношення артикуляції не є відношенням необхідності” (Laclau, 1990, p. 75).

Так, Джеймс Петрас в “Марксистській критиці постмарксизму” критикує тези, які в постмарксизмі (Е. Лаклау, Ш. Муффа) зовсім відсутні: “постмарксистки” пропонують аналіз, критику і стратегію розвитку, тобто, називаючи речі своїми іменами, універсальну ідеологію”, “(для постмарксизму – ред.) антиімперіалізм – це ще один вислів з минулого, який пережив свій час”, “постмарксистки плутають радянський комунізм з низовими демократичними соціалістичними рухами в Латинській Америці” (Петрас, 1997, ел. р.).

Консервативні критики (Г. Розморер, П. Готфрід) ототожнюють постмарксизм або ж з лібералізмом лівого типу, або ж з марксизмом загалом, або ж з усіма навіть мінімально “ліви́ми” парламентськими рухами: “... постмарксистські ліві - від англійських нових лейбористів до італійської Партії демократичних лівих сил, німецьких соціал-демократів, а також французьких соціалістів...” (Готфрід, 2009, с. 139).

Висновки. Таким чином, проведений аналіз показав, що до “постмарксизму” прийнято відносити досить широкий спектр марксистських, постструктуралістських та постмодерністських політико-філософських теорій, утім стрижневою, центральною теорією, на нашу думку, слід ту, що і засвідчена у головній праці Е. Лаклау та Ш. Муффа.

Попри наявність численних визначень та ідентифікацій поняття постмарксизму його створювачами і дослідниками, розглядати процес концептуалізації цього поняття у найефективніший спосіб, на нашу думку, варто було б через застосування певного онтологічного виміру, а саме – через факт, або ж намагання онтологічного заперечення універсальності. Адже онтологічна складова у даному випадку є інтегральною, тобто об’єднуючою політико-історичну, методологічну, та, навіть, семантичну площину процесів формування смислу досліджуваного поняття.

Виокремлення цього моменту може перетворитися й на відлікову позицію у новому етапі в компаративістських дослідженнях постмарксизму, може допомогти більш рельєфно виокремити постмарксизм серед інших сучасних напрямків філософського мислення. Крім того, заперечення універсалістської онтології також нівелює і претензію “постмодерністської релятивності” постмарксизму, оскільки “класичний” марксизм також містить в собі багатовекторну критику есенціалізму. Більш того, філософування Маркса розпочинається з перегляду гегелівської діалектики, де він наполягає на принциповій неможливості завершеності – діалектичні відношення можливі тільки в неопосередкованій тотальності. Подібна методологічна схожість є онтологічною, відповідно, концептуалізація поняття “постмарксизм” повинна відштовхуватися, насамперед, від заперечення універсалістської онтології.

Література та посилання

- Агамбен, Дж. (2011), *Ното Sacer. Суверенная власть и голая жизнь* [пер. с итальянского И. Левина, О. Дубицкая, П. Соколов, М. Велижев, С. Козлов], Европа, Москва, 256 с.
- Агамбен, Дж. (2015), *Средства без цели. Заметки о политике* [пер. с итальянского. Э. Саттарова], Гилея, Москва, 148 с.
- Альтюссер, Л. (2006), *За Маркса* [пер. с франц. А. В. Денежкина], Праксис, Москва, 392 с.
- Барбарук, Ю. В. (2012), *Социальная теория и политические стратегии постмарксизма*, Книжный дом "ЛИБРОКОМ", Москва, 112 с.
- Барковский, П. (2010), "О становлении понятия "постмарксизм" и его локализации в постсоветской философской традиции", *Логос*, №1, с. 64-72
- Вирно, П. (2013), *Грамматика множества: к анализу форм современной жизни* [пер. с итальянского А. Петровой под ред. А. Пензина], Ад Маргинем, Москва, 176 с.
- Готфрид, П. (2009), *Странная смерть марксизма* [пер. с англ. Б. Пинскера], ИРИСЭН / Мысль, Москва, 249 с.
- Делёз, Ж., Гваттари, Ф (2010), *Тысяча плато: Капитализм и шизофрения*, У-Фактория, Екатеринбург, Астрель, Москва, 895 с.
- Деррида, Ж. (2006), *Призраки Маркса. Государство долга, работа скорби и новый интернационал* [Пер. с франц. Перевод Б. Скуратова], Logos-altera, Москва, 256 с.
- Жеребкин, С. В. (2013), "Почему нестабильные онтологии являются политическими?", *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*, №1029-II, с. 22-30
- Жеребкина, И. (2010), "Постсоветский феминизм: чем мы ангажированы, или происхождение из советских 60-х", *Гендерные исследования*, №20-21, с. 264-302.
- Жеребкін, М. С. (2009), "Постмарксистська теорія дискурсу Ернесто Лаклау і Шанталь Муф: новий погляд на політичні процеси в країнах колишнього СРСР?", *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія.Політологія*, Вип.91/93, с. 201-203
- Жижек, С. (1999), *Возвышенный объект идеологии* [пер. с английского В. Софронов], Художественный журнал, Москва, 237 с.
- Зенкин, С. Н. (2012), *Работы о теории: Статьи, Новое литературное обозрение*, Москва, 560 с.
- Іштван, І. (2010), "Постмарксизм та альтердисциплінарність нових культурних досліджень", *Вісник Харківського національного університету ім.Каразіна. Серія "Теорія культури і філософія науки"*, Випуск 40, с. 87-92.
- Казак, Є. (2015), "Переосмислення засад історичного матеріалізму в філософії постмарксизму", *Гілея. Філософські науки*, Випуск 98, с. 271-274.
- Мартиняк, Ю. (2014), "Постмарксизм у контексті дослідження політичного: підходи до трактування", *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*, Випуск 5, Львівський національний університет, Львів, с. 279-287.
- Оришева, О.Ф. (2007), *Политическое измерение социальной теории в постмарксизме*, "РИВШ", Минск, 132 с.
- Паульман, В. Ф. (2011), "Танцы вокруг парового котла". Электронный ресурс. Режим доступа (01.03.2020): http://lit.lib.ru/p/paulxman_w_f/text_0690.shtml
- Петрас, Д. (1997), "Марксистская критика постмарксистов". Электронный ресурс. Режим доступа (01.03.2020): <http://left.ru/2004/15/petras114.html>
- Пипич, А. (2006), "Теорія соціального опосередкування як різновид філософської позиції "постмарксизму" (методологічний аспект)", *Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: Український досвід* [Г. Бабінський, І. Е. Бекешкина, О. В. Білий та ін. ;

- відп. ред.: А. М. Єрмоленко, О. О. Кисельова], Етна-1, Київ, с. 312-331
- Рансьєр, Ж. (2006), *На краю політичного* [пер. с французького Б. Скуратова], Праксис, Москва, 240 с.
- Рормозер, Г. (1996), *Кризис лібералізму* [Пер. с нем. А.А.Френкін], Інфран, Москва, 298 с.
- Смулянський А. "Введення в сучасну філософію: Луї Альтюссер". Електронний ресурс.
Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Ix-S-rfSXBm>
- Хардт, М., Негри, А. (2006), *Множество: війна і демократія в епоху імперії* [пер. с англійського під ред. В. Іноземцева], Культурна революція, Москва, 559 с.
- Хомський, Н. (2015) *Створюючи майбутнє: Оккупації, вторгнення, імперське мислення і стабільність* [пер. с англійського А. Керви, Ю. Быстрова], Альпіна нон-фікшн, Москва, 316 с.
- Breckman, W. (2013), *Adventure of Symbolic: post-marxism and radical democracy*, Columbia University Press, 377 p.
- Chen, K.-H. (1996), "Post-marxism: between / beyond critical postmodernism and cultural studies", Hall, S. *Critical Dialogues in Cultural Studies*, Routledge, London, pp. 307-323.
- Goldstein, P. (2005), *Post-Marxist theory: an introduction*, State University of New York Press, Albany, 145 p.
- Howson, R. (2017), *The Sociology of Postmarxism*, Routledge, New York, 160 p.
- Laclau, E. (1990), *New Reflections on the Revolution of Our Time*, Verso, London, 280 p.
- Laclau, E., Mouffe, C. (2014), *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*, Verso, London/New York, 198 p.
- Sim, S. (2000), *Post-Marxism: An Intellectual History*, Routledge, New York, 197 p.
- Sim, S., "Post" or "Past"? Does Post-Marxism have any Feature?", viewed at 1 March 2020, available at: <https://globaldiscourse.wordpress.com/contents/%E2%80%98post%E2%80%99%E2%80%98past%E2%80%99-does-post-marxism-have-any-future-by-stuart-sim/>
- Tormey, S., Townshend, J. (2013), *Key Thinkers from Critical Theory to Post-Marxism*, SAGE Publications, London, 234 p.
- Zupancic, A. (2000), *Ethics of the Real: Kant, Lacan*, Verso, London / New York, 270 p.

- Agamben, G. (2011), *Il potere sovrano e la nuda vita* [*Homo Sacer. Suverennaja vlast' i golaja zhizn'*], trans. from Italian I. Levin, O. Dubickaja, P. Sokolov, M. Velizhev, S. Kozlov, Europe, Moscow, 256 p. [in Russian]
- Agamben, G. (2015), *Mezzi senza fine: Note sulla politica* [*Sredstva bez celi. Zametki o politike*], trans. from Italian E. Sattarov, Gileya, Moscow, 148 p. [in Russian]
- Althusser, L. (2006), *For Marx* [*Za Marks'a*], trans from French A. V. Denezhkin, Praxis, Moscow, 392 p. [in Russian]
- Badiou, A. (2005), *Abrege de metapolitique* [*Kratkij kurs metapolitiki*], trans from French B. Skuratov, K. Golubovich, O. Nikiforov, Logos, Moscow, 240 p. [in Russian]
- Barbaruk, J. (2012), *Social Theory and Political Strategies of postmarxism* [*Social'naja teorija i politicheskie strategii postmarksizma*], Knizhnyj dom "LIBROKOM", Moscow, 112 p. [in Russian]
- Barkovskij, P. (2010), "On the formation of the concept of "postmarxism" and its localization in the post-Soviet philosophical tradition" ["O stanovlenii ponjatija "postmarksizm" i ego lokalizacii v postsovetsoj filosofskoj tradicii"], *Logos*, №1, pp. 64-72 [in Russian]
- Breckman, W. (2013), *Adventure of Symbolic: post-marxism and radical democracy*, Columbia

- University Press, 377 p.
- Chen, K.-H. (1996), "Post-marxism: between / beyond critical postmodernism and cultural studies", Hall, S. *Critical Dialogues in Cultural Studies*, Routledge, London, pp. 307-323.
- Chomsky, N. (2015), *Making the future. Occupations, Interventions, Empire and Resistance* [Sozdavaja budushhee: Okkupacii, vtorzhenija, imperskoe myshlenie i stabil'nost'], Alpina non-fiction, Moscow, 316 p. [in Russian]
- Deleuze, G., Guattari, F. (2010), *Mille plateaux: Capitalisme et schizophrénie* [Tysjacha plato: Kapitalizm i shizofrenija], trans. from French J. Svirsky, U-Faktoriya / Astrel, Yekaterinburg / Moscow, 895 p. [in Russian]
- Derrida, J. (2006), *Spectres de Marx* [Prizraka Marksa], trans. from French B. Skuratov, Logos-altera, Moscow, 256 p. [in Russian]
- Goldstein, P. (2005), *Post-Marxist theory: an introduction*, State University of New York Press, Albany, 145 p.
- Gotfried, P. (2009), *The strange death of Marxism* [Strannaja smert' marksizma], trans. from English B. Pinsker, IRISEN / Mysl', Moscow, 249 p. [in Russian]
- Hardt, M., Negri A. (2006), *Multitude. War and Democracy in the age of Empire* [Mnozhestvo: vojna i demokratija v jepohu imperii], trans. from English V. Inozemcev, Cultural revolution, Moscow, 316 p. [in Russian]
- Howson, R. (2017), *The Sociology of Postmarxism*, Routledge, New York, 160 p.
- Ishtvan, I. (2010), "Postmarxism and the Alterdisciplinarity of New Cultural Studies" ["Postmarksizm ta al'terdisciplinarnist' novih kul'turnih doslidzhennj"], *Publishing of Karazin Kharkiv national university. Series "Theory of culture and philosophy of science"*, №40, pp. 87-92 [in Ukrainian]
- Kazak, Y. (2015), "Rethinking the ambush of historical materialism in the philosophy of post-Marxism" ["Pereosmyslennia zasad istorychnoho materializmu v filosofii postmarksyzmu"], *Hileia. Philosophical Science*, №98, pp. 271-274 [in Ukrainian]
- Laclau, E. (1990), *New Reflections on the Revolution of Our Time*, Verso, London, 280 p.
- Laclau, E., Mouffe, C. (2014), *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*, Verso, London/New York, 198 p.
- Martyniak, Y. (2014), "Postmarxism in the Context of Political Research: Approaches to Interpretation" ["Postmarksyzm u konteksti doslidzhennia politychnoho: pidkhody do traktuvannia"], *Bulletin of Lviv University. Series philosopher-political scientist. Studios*, No.5, pp. 279-287 [in Ukrainian]
- Orisheva, O. F. (2007), *The political dimension of social theory in postmarxism* [Politicheskoe izmerenie social'noj teorii v postmarksizme], "RIVSh", Minsk, 132 p. [in Russian]
- Paul'man, V. F. (2011), "Dancing around the steam boiler" ["Tancy vokrug parovogo kotla"], viewed at 1 March 2020, available at: http://lit.lib.ru/p/paulxman_w_f/text_0690.shtml [in Russian]
- Petras, D. (1997), "Marxist criticism of postmarxists" ["Marksistskaja kritika postmarksistov"], viewed at 1 March 2020, available at: <http://left.ru/2004/15/petras114.html> [in Russian]
- Pypych, A. (2006), "Social mediation theory as a kind of philosophical position of "postmarxism" (methodological aspect)" ["Teoriia sotsialnoho oposerednennia yak riznovyd filosofskoi pozytsii "postmarksyzmu" (metodologichnyj aspekt)"], *Values of civil society and moral choice: Ukrainian experience* [H. Babynskyi, I. E. Bekeshkyna, O. V. Bilyi etc.; eds. A. M. Yermolenko, O. O. Kyselova], Etna-1, Kyiv, pp. 312-331. [in Ukrainian]
- Ranciere, J. (2006), *Aux bords du politique* [Na kraju politicheskogo], trans. from French B. Skuratov, Praxis, Moscow, 240 p. [in Russian]
- Rormozer, H (1996), *The crisis of liberalism* [Kryzys lyberalyzma], trans. from Deutsch A. A. Frenkin, Infran, Moscow, 298 s. [in Russian]
- Sim, S. (2000), *Post-Marxism: An Intellectual History*, Routledge, New York, 197 p.

- Sim, S., "“Post” or “Past”? Does Post-Marxism have any Feature?", viewed at 1 March 2020, available at: <https://globaldiscourse.wordpress.com/contents/%E2%80%98post%E2%80%99-or-%E2%80%98past%E2%80%99-does-post-marxism-have-any-future-by-stuart-sim/>
- Smuljanskij, A. (2012) "Introduction to Modern Philosophy: Louis Althusser" ["Vvedenie v sovremennuju filosofiju: Louis Althusser"], viewed at 1 March 2020, available at: <https://www.youtube.com/watch?v=lx-S-rfSXBm> [in Russian]
- Tormey, S., Townshend, J. (2013), *Key Thinkers from Critical Theory to Post-Marxism*, SAGE Publications, London, 234 p.
- Virno, P. (2013), *Grammatica della moltitudine* [Grammatika mnozhestva: k analizu form sovremennoj zhizni], trans. from Italian A. Petrova, A. Penzin, Ad Marginem, Moscow, 176 p. [in Russian]
- Zenkin, S.N. (2012), *Works on Theory: Articles* [Raboty o teorii: Stat'i], New literary review, Moscow, 560 p. [in Russian]
- Zherebkin, S. V. (2013) "Why are unstable ontologies political?" ["Pochemu nestabil'nye ontologii javljajutsja politicheskimi? "], *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy. Political science*, No. 1029-II, pp. 22-30 [in Russian]
- Zherebkina, I. (2010), "Post-Soviet feminism: how are we biased, or origin from the Soviet 60s" ["Postsovetskij feminizm: chem my angazhirovani, ili proishozhdenie iz sovetskikh 60-h"], *Gender studies*, No. 20-21, pp.264-302 [in Russian]
- Zhizhek, S. (1999), *The Sublime Object of Ideology* [Vozvysennyj obekt ideologii], trans. from English V. Sofronov, Art magazine, Moscow, 237 p. [in Russian]
- Zupancic, A., (2000), *Ethics of the Real: Kant, Lacan*, Verso, London / New York, 270 p.

© Ігор Шелудченко